

Oponentský posudek bakalářské práce Nikolý Chmelařové *Lexikální výpůjčky z amerických indiánských jazyků v češtině*

Posuzovaná práce z oblasti etymologie a jazykového kontaktu seznamuje čtenáře s množstvím přejímek, které dosud v podobné úplnosti nebyly shromážděny a popsány, a přináší k nim řadu dalších relevantních údajů. Dále měla práce za cíl prozkoumat užívání daných přejímek v současné češtině, na což jde způsobem odpovídajícím, ale prezentuje to způsobem těžko přijatelným.

Koncepce práce: B

Většina cílů práce je splněna standardně až nadstandardně, dokonce jsem při čtení práce vnímal, že do některých pasáží musela být kromě nesporných dovedností a dřiny vložena také nemalá porce nadšení.

Jak už jsem zmínil, nesplněn pro mě zůstává cíl popsat „zastoupení jednotlivých výpůjček“ (s. 20), resp. jejich *výskyt* (srov. s. 7) „v českém lexiku“ (s. 7 i s. 20), protože tabulky s frekvenčními údaji – bez jediné zobecňující poznámky typu *k nejfrekventovanějším slovům v češtině patří ...* nebo *tolik a tolik procent slov se vyskytuje pouze okrajově* – vypovídají pouze o schopnosti autorky práce hledat v korpusu, ale neukazují její schopnosti tato data interpretovat. Protože se v práci o tomto cíli mluví velmi málo, konkrétně v jedné větě na konci úvodu na s. 7 a v jednom odstavci na s. 20, nedovedu posoudit, nakolik byl pro celek práce důležitý a zda nebyl jenom přílepem, k němuž se sáhlo např. z obav, že etymologická část by na bakalářskou práci nestačila. Z tohoto důvodu také hodnotím jeho nesplnění při celkové klasifikaci práce opatrně; nesplnění se promítá do známkového hodnocení koncepce a ještě více metodologie.

Struktura práce je vcelku standardní. Závěr není obsáhlý, ale je rozhodně přijatelný. Určitou otázkou je propojení teoretické a praktické části práce. S mnohými poznatky uvedenými v teoretické kapitole (k ní srov. také níže v Práci s odb. literaturou) se dále nepracuje, avšak korpus slov, v němž dominují slova z několika málo kulturních okruhů a který sestává výlučně ze substantiv, jejich aplikaci umožňuje jen velmi obtížně a nelze říct, že by nás jejich znalost při čtení práce neobohacovala.

Metodologie a zpracování dat: C

Nízké hodnocení v tomto oddílu je dáno nezpracováním frekvenčních dat, viz výše.

Postup práce, tj. především sestavení korpusu i popis daných výrazů, je kontrolovatelný a jednoznačně je v pořádku. Chvályhodné je např. to, že autorka věnuje pozornost nejenom výchozím jazykům, ale i cestě přejetí (srov. *hurikán/orkán/uragán*).

Na pomezí metodologie a práce s literaturou je interpretace údajů ze slovníků, mluvnic a dalších jazykových příruček vyjadřujících se nejen k původu slova, ale také k jeho významu, užívání, kolokabilitě, formálním omezením (např. *tomaty* v sg. jen *v tomatě/-u*) apod. Při určitém zjednodušení bychom snad mohli hovořit o vlastnostech standardní/kodifikované formy. Čtenář by v práci určitě na mnoha místech uvítal, kdyby byly tyto přebírané údaje ověřeny v živém jazyce, tj. nejspíš pomocí korpusů a internetových textů, kde bychom zjistili posun oproti stavu zachycenému v příručkách, ale do takové práce se autorka nepouští. Leč to není výtka, ale námět pro další výzkum: vypovídající výsledky bychom zřejmě získali pouze u několik málo slov – a hlavně, podobné analýzy neodpovídaly zvolené koncepci práce.

Práce s odbornou literaturou: A

Napsat teoretickou kapitolu kvalifikační práce věnované přejímání slov není vůbec jednoduché a autorka se se složitým úkolem vyrovnává poměrně se ctí. K nejvýraznějším komplikacím tohoto úkolu patří množství sekundární literatury, různá stanoviska autorů (resp., bohužel, také různá odborná úroveň jejich prací) a různá terminologie.

Jako první by se dalo namítnout, proč autorka v práci hovoří o *vypůjčkách*, a ne *prejímkách*, když první termín (oprávněně) kritizuje, ale tato skutečnost byla možná vyvolána či ovlivněna prvotní formulací tématu práce. Ocenění naopak zaslouží, že autorka užívá řadu anglickojazyčných prací, přinášejících inspirativní pohledy, a že se snaží o konfrontaci různých přístupů a vyvození závěrů (což se jí daří až na nečetné výjimky – to např. když na s. 11 mluví o cizích slovech, ale připisuje jim vlastnosti, které mají spíš slova citátová – o těch se mluví o dvě strany později –, nebo když o těch nešťastných „cizích slovech“ píše, že netvoří odvozeniny, aby pak uvedla jako příklad cizího slova *marketing*, od něhož se přece běžně tvoří adjektivum; příčinou tohoto celého prapůvodně jen terminologického lapsu patrně je, že autorka příliš – tzn. i v terminologii – věří více než padesát let staré Kamišové studii).

Autorka v práci opakovaně naráží na problematiku kodifikace přejímek. Tato otázka je podle mého názoru v sekundární literatuře přeceňovaná, přinejmenším se příliš zohledňují (nutně zastaralé) příručky a nepřihlíží se k aktuálnímu stavu jazyka ani k obecným tendencím jazykových změn. Autorka se s touto problematikou vypořádává vcelku obstojně, i když jí to autoři některých citovaných prací zrovna neusnadňují.

Formální úroveň práce: A

Po formální stránce je práce kvalitní – nemohu si tu však neodpustit poznámku, že se ÚČJTK nejmenuje *Katedra*, jak je na titulním listu práce, a že v poděkování „tradičně“ chybí čárka za titulem Ph.D. Nedostatky jsou ojedinělé, např. stejný citát z Čermákovy monografie se objevuje na s. 9 a na s. 12 (a jeho opakování není funkční).

Autorka bez problémů ovládá lingvistickou terminologii, dovoluji si pouze namítnout, že rozdíl mezi podobami *tobogán* a *tobogan* (s. 22) nebo *čili*, *chili* a *chilli* (27) není rozdílem mezi dvěma, resp. třemi *tvary*, resp. není vhodné ho jako rozdíl mezi *tvary* popisovat.

Jazykově a stylově je práce velmi dobrá, nápaditá, i když autorku určitě stálo hodně námahy ubránit se při psaní jednotlivých hesel nebo třeba přehledů jazykových rodin hrozící šablonovitosti.

Náměty a dotazy k obhajobě:

Dotazy se týkají vztahu práce a Rejzkova etymologického slovníku:

- a) V kolika případech (řádově) jste zpřesnila původ slova nebo jeho „cestu“ do češtiny a jak takové zpřesnění obvykle vypadalo – šlo třeba o určení konkrétního výchozího jazyka nebo o objevení nějakého obvyklého postupu přejímání „přes“ některý evropský jazyk?
- b) Vystopovala jste u nějakého slova starší doklad v češtině, než s kterým pracoval J. Rejzek?

Celkové hodnocení:

Bakalářská práce Nikolý Chmelařové **splňuje požadavky kladené v ÚČJTK na odborné práce.**

Jejích přínosů rozhodně není málo: práce shrnuje a předkládá přehled jazykových rodin zkoumané oblasti, obsahuje relativně velmi vyčerpávající a dobře zpracovaný slovníček, v mnoha případech prohlubuje údaje obsažené v Rejzkově etymologickém slovníku, upozorňuje na některé pouze domnělé výpůjčky z indiánských jazyků – a celkově tím, jak vedle sebe staví údaje rozptýlené ve slovníkových příručkách, uvádí starší výsledky etymologických výzkumů do nového, nesamozřejmého a velmi vítaného kontextu.

Na druhou stranu nelze nevidět, jakým způsobem jsou do práce zapojeny – nebo spíše nezapojeny – údaje o frekvenci daných přejímek v současné češtině. Tento způsob ze všeho nejvíce vyvolává dojem, že šlo o nutné zlo, o povinnost splněnou cestou nejmenšího odporu. Pouhé uvedení frekvence výpůjček v korpusu SYN 2015 a případně ještě SYN v8 v tabulce v příloze bez toho, aby se s danými hodnotami kdekoliv v práci pracovalo, nemohu hodnotit jako splněný dílčí úkol – bez ohledu na skutečnost, že čísla jsou to zajímavá a vypovídající.

Práci **doporučuji k obhajobě** a po důkladném zvážení všech kladů a jednoho výrazného záporu ji navrhuji hodnotit známkou **velmi dobře**.

Bylo by určitě velmi vhodné, aby, až nastanou příznivější podmínky, autorka práci prezentovala širší veřejnosti a využila k popularizaci jazykovědy, např. v rámci Dne češtiny, Evropského dne jazyků apod.

Kubšicy-Rachlow 28. srpna 2020

Mgr. František Martínek, Ph.D.